

MENC. ANT. 1066: «castro de *Ponts* et in castro de *Sero*» (Sanahuja, *Vall d'Ager*, 334.19, 20f.); 1071: *Ceron* (MiretS., *Castellbò*, 353); 1094: Ramon de *Seró* i S. de *Ponts*, confirmen, en el doc. p. p. *Cart. de Tavèrnoles* (106.9); 1099: Guillem de *Cero* i Poncius de id. a l'Acta de Cons. de Guissona (*MarcaH.*, 1211.4 i 5).

S. XII i ss. 1111: P. B. de *Sero* signa acte relatiu a Vilves i a *Ponts* (Moreau XLIV, 66); S. XII s. d.: junt amb *Donzell*, veí de *Seró* (Arx. Sols.); 1172: *Cero* junt amb *Artesa* (*BABL* VI, 394), i amb *Oliola* (MiretS., *Templ.*, 224) i amb *Taravau* (*Cart. Tavèrnoles*, 158. 18); 1175-6: *Seró* junt amb *Taravau*, L'Aguda i *Biosca* (Miret, *Templ.*, 222, 161, 118); 1180: id. junt amb *Anglerill* (Miret, *Templ.*, 108); 1182: una Guilla de *Seró* signa en una donació de G. de Mor d'un honor a Tàrrega i Vilagrassa (*Li. Bl. Stes. Creus*, p. 244); 1187: Pere de *Seró* (Miret, l. c., 329); 1188: Poncius de *Seran* (id., ib., 160); 1196: «castrum de *Seró* --- de *Biosca* --- *Ledoncel* --- *Angledilg*» (Miret., ib., 226); 1202: *Sero* junt amb *Isot* (Miret, ib., 209); 1257-69: *Seró* (PPujol, *Docs. Vg. Urg.*, n. 20); 1279 i 80: id. a les *Rationes Decim.* (I, 183, 206); 1359: *Sero* (*CoDoACA* XII, 23).

4) *Cirest*, castell dels Templers i lloc de moriscos en un doc. de 1280, citat junt amb *Xàtiva*, Ontinyent i *Bocairent* (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA* II, 973), car -ESTE és un altre sufix homòleg d'aquells (*Btr. z. Nfg.*, 973, n. 205).

5) *CIRÈS*, llogaret de l'alta Ribagorça, agre. a *Bonansa*, a l'Oest del Pont de Suert, i a mig camí de l'una a l'altra població.

PRON.: *sirés*, unànime en el país,² ço que ja obliga a descartar tot enllaç amb *cirers* 'cirerers' (que sona amb *é*) i hi revela el sufix pre-romà -ËSSE, homòleg del -ËSSE de (1) i (2), en -ESSE, com *Artés*, *Benés*, *Llaés* (veg. la nota 2, s. v.) i cf. *Btr. z. Nfg.*, 1973, 255. El radical semblaria ser el mateix dels anteriors: amb *E tornada i* (cf. *cirera*, *ciment* i àdhuc els lleidatans *sirà*, *siroll* per *serà*, *seroll*, so-).

MENC. ANT. 1495: *Çirés* 6 focs, junt amb *Gavarret*, en aquest cens; 1554: *Cirés* amb *Buira* i la Torre de *Buira* (Moner, *Bi. Escr. Rb.*, pp. 82, 83); 1620: *Cirés* (*Bu. Ass. Exc. Ca.* XI, 144).

En realitat, però, n'hi ha documentació molt més antiga, com adjectiu designant un *Pagus* o rodalia: «in pau *Siracitano*»³ en doc. de fi S. x (Abadal, *P. i R.*, n.º 321): d'on es dedueix que havia estat sempre lloc important, centre d'una comarqueta; i que la davallada a la modesta condició actual ha estat de temps moderns.

Segurament, progressiva. Car n'hi ha una preciosa dada, molt anterior. Deu ser la ciutat *Κερεσός* que cita Ptolemeu (II, 64.9 = § 6.71 de l'ed. Muller, p. 196). Per més que algú l'hagi atribuït als ilergetes (n. 2) —ja sabem que restava difús el límit entre ilergetes i jaccetans. I el fet és que Ptolemeu no hi fa la confusió, car puntualitza que és jaccetà: «*Κερεσός*,

πόλις *Ιακκετανῶν*».⁴ Ara bé, fem memòria que Ptolemeu és l'únic que ens dona notícies antigues de tota una sèrie de vells llocs pirinencs: Bas, Gósol (*Ἐγωσα*), Bassella (*Βεσηδα*), Àneu (*Ἀναβις*),⁵ a la mateixa línia dels quals, en últim terme, ve *Cirès*, el més occidental.

En fi, encara seguirem la pista d'aquesta arrel, a fora del nostre domini, en altres NLL pirinencs. 6) *Siresa* «lugar» agre. a Echo. *Seró*, agre. a Aguilué, p. jud. de Jaca (-òt).

En el Bearn només en formes semblans al nostre *Seròs*, que citem de PRaymond, *D. Top. BPy.* 8) *Siros*, mun. del cº de Lescar (doc. des del 1344), amb i, com *Cirès*. També 1385 i *Cbiròs* 1538. 9) *Sirgos* en el cº d'Arthés (doc. *Sargos* 1220, 1414, *Surgos* 1538).

Així hem arribat fins a la ratlla de la llengua basca. Que és on trobarem l'arrel d'aquests 8 o 9 noms: basc *çiri* «cuña, clavija», que ha donat diversos noms bascos compostos: *Ziri-goiti* etc. (Mitzelena, *Apell.*, § 619). És lògica, doncs, la seva combinació amb els sufixos -OSSE, -ON, -ESSE, -ESTE, que veiem en els nostres NL: *ÇIRIOSSE*, *ÇIRION* etc. (car és sabut que la *ç* basca té el timbre postdental propi de la *s* llatina). Només cal fer-hi ara la salvetat que el (5), *Cirès*, seria incorporat només secundàriament a la família basca de *ÇIRI*, atesa la *κ*- de Ptolemeu.⁶

¹ Al qual deuen correspondre les grafies *Ezuro* de 1083, *Eçeuro* de 1073, *Cedro* 1163, *Zoaro* 1236, que tinc d'altres documents. —² Oït al Pont de Suert (XIX, 162), a Llesp (XIII, 196), a St. Orenç (XIX, 95.18) i a *Cirès* mateix (XIX, 104). —³ Pot estar per *Cirasitano* (cf. *Κερεσός*), sigui per metàtesi o per error de còpia. —⁴ Són un disbarat les identifications que hom ha assajat, a la babalà d'una síl·laba, amb *Cervera*, amb *Queralt* (Santa *Coloma de Q.*) (!!). Hübner (en Pauly Wissowa, *Encycl. d. Alt.-Wiss.* III, p. 1979) el declara inconegut. —⁵ Afegim-hi *Βεσηδα*, probablement 'Bassella' i *Σετέλις*, probablement 'Sadernes'. I que només en Ptolemeu es troba (en lleu variant) el nostre nom nacional *Κατελανολ*. —⁶ Salvetat ben decidida? Potser no definitivament. ¿Hem d'entendre que era *Cirasitano* en el doc. del S. x (nota 3) o era realment *Siracitano*, com ho posa el manuscrit? Llavors tindríem inicial *S-*, com en *Seròs* i els altres, i com en basc. D'altra banda no oblidem que *Κερεσός* és un hapax i conegut només pel testimoni d'un savi llunyà i de llengua ben exòtica. En les tenebres de la llengua proto-basco-ibèrica no es pot descartar que hi hagués algun so intermedi entre *k'* i *ç'*. A l'art. *Senyiu* ja hem provat que *-di-* i *-gi-* alternaven en basc antic.

SERPIS

Nom propi del riu d'Alcoi, que provinent d'aquesta ciutat va a desembocar davall de Gandia.